

Egy konzervatív anarchista

Berényi Emőke: Dombosi gyorsinterjú Kemény Istvánnal

Nyolcévesen írta meg az első versét, de csak harmadikos gimnazistaként kezdett igazán érdeklődni a költészet iránt, még hozzá Ady Endre hatására. 2006-os Komp-ország, a hídról című esszéjében azt írja, hogy a hetvenes évektől kezdve a magyar irodalom kitéssékelte magából a nemzeti tematikát és a politikumot, kimondta, hogy az író ne népből gondolkodjon, hanem alanyban és állítványban. Erre rímel a nemrégiben nagy vitát kiváltott verse, a Búcsúlevél is. Ön szerint hogyan lehet ma a nemzeti sorsról frusztrált gyűlölködésé váló pátosz és kioktató cinizmussá váló irónia nélkül írni?

– Elég nyomorult viszonyok uralkodnak a magyarországi közéletben. Sokakkal együtt el vagyok keseredve ezen, de igyekszem nem politikai oldal szerint ítélni, hanem az egészet nézni. Úgy érzem, rossz körbe került a magyar értelmiség: mintha direkt rongálnánk azt, amink van. Társadalmi szinten és egyénileg is rengeteg dolog romlott el az elmúlt húsz évben, jó néhány illúzió vált semmivé, sok ember nagyokat csalódott a rendszer-váltás óta. Ez mind érthető, de létezik egy olyanfajta gyűlölködés, amit nem tudok hova tenni. Amerikában is utálják egymást a republikánusok és a demokraták, ezért kétpólusú közélet alakul ki, de Magyarországon szerintem indokolatlanul nagy a szakadék. Ezzel kéne valamit kezdeni, és az ember megpróbál írni egy-két verset. A trendi magyar líra nem igazán szokott a politikával foglalkozni, ami érthető is, gyerekkoromban számomra is vicces volt a nagy nemzeti indulat, csak attól, hogy éppen milyen költészet számít divatosnak, a problémák még megmaradnak. Az ember emiatt egyszerűen csak azon kapja magát, hogy ilyen verseket ír. Ennek ellenére arról, hogy hogyan lehet ezt érvényesen csinálni, fogalmam sincs. Előszedhetjük esetleg a Berzsenyitől induló hagyományt, melynek képviselői szidták ezt a népet, amiért mindig meg akar hunyászzkodni.

Több írásából is kiviláglik, hogy milyen fontos az Ön számára a „minden úgy szar, ahogy van”-féle, a Kádár-korszak lelki minimumát jelentő hozzáállással szembeni küzdelem. Hogyan lehet az erkölcsi fölényt megőrizni?

– Erre csak törekedni lehet, bár talán ez sem a legjobb megfogalmazás, hiszen pont az erkölccsel van baj, ha az embernek törekednie kell rá. Úgy kell végigmenni az életen, hogy az erkölcs szó a legjobb értelemben hangozzék el, ne pedig leckéztetésként.

Egyik interjújában úgy nyilatkozott, hogy a kiábrándulás és a reménykedés arányát tekintetbe véve, Elias Canetti mintájára konzervatív anarchistának szeretné vallani magát. Miféle lelki beállítottságot takar pontosan ez a kifejezés?

– Félek a túlságosan új dolgoktól, ezért ha valami megszűnik, akkor előbb megkérdezem, mi jön a helyére, és megbizonyosodok róla, hogy az jobb, mielőtt azt mondom, rendben van. A konzervativizmusba nagyon bele lehet penészedni: valaki mindig tudja, mit kell tennie, mert ott a hagyomány, amit követhet. Ez a számomra elviselhetetlen, mert semmi szabadság sincs benne. Az ember csak akkor tud valamit elfogadni, ha ellene is mehet. Ha csak alattvalóként, komoran ugyanazokat lehet csak ismételni, akkor az nagyon kevés. A középkori vallásosságban jelen lévő karneváliság is ilyesmi: megcsipkedi ugyan a hagyományt, de azzal nem gyöngíti, csak erősíti. Ezért örültem, mikor Canettinél megtaláltam ezt a kifejezést. Azóta megpróbálom állandóan egyeztetni magamban a konzervatívát és az anarchistát, megfigyelem, mikor melyik erősebb. Úgy szeretnék megöregedni, hogy a kettő azonos arányban maradjon.

Az Amiről lehet című, régi barátjával, Bartis Attilával folytatott beszélgetésekből álló kötet címe egy Wittgenstein-mondat parafrázisa, melynek eredetije így hangzik: „Amiről nem lehet beszélni, arról hallgatni kell.” Van-e olyan dolog az Ön életében, amiről nem lehet beszélni, de hallgatni sem?

– Egyrészt nekem is vannak félelmeim, amiket nem akarok kimondani, másrészt viszont ott van bennem az őszinteség vágya. Megint itt van ez a furcsa kettősség: egyfelől küzdök azzal, amit nem lehet kimondani, másfelől pedig hiteles akarok maradni.

Ebben a kötetben olvasható, hogy a kritikusok véleményezéséből mindig hiányolta a katarzisz nyomait, „márpedig nekem olyan vers-eszményem van, hogy a vers üssön. Jó nagyot. Szakadjon be alatta az asztal”. Milyen az Ön verseszménye, ha ezek az elvárásai?

– Erre példákat lehetne mondani: egy csomó Ady-verset, például *Az eltévedt lovast*. Az ember meg tud borzongani tőle. Aki nem olvas verseket, az egy-két slágernál is ezt érezheti, mert azok is költemények, ami nem meglepő, hiszen valamikor a versek is zenével voltak kísérve. Nehéz egy papírra leírni valamit úgy, hogy az olyan hatást váltson ki, mint

amikor a gitáros a húrok közé csap. Néha azonban sikerül, ez lenne az ütős vers.

Két évvel ezelőtt adták ki Kedves ismeretlen című nagyregényét, s ha jól tudom, egy, a második világháború idején játszódó, a nagynénje százkazettányi elbeszélésén alapuló regényt is készít. Hogy áll ezzel a kötettel?

– Ez egy családregény lesz. Nekiláttam írni, remélem, hogy egy-két-három éven belül el is készül. A nagynéném kilencvenéves, és még azokra a történetekre is jól emlékszik, amelyeket kislánykorában meséltek neki, úgyhogy az ő segítségével több mint százötven évet utazhatok át. Éveken keresztül nem tudtam hozzáfogni ehhez a regényhez, féltem, mindig húztam az időt, de most már meg kell írnom.

Kis Endre alkotása